

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ	3
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ	6
Іменник	6
Урок 56. Рід іменників (<i>повторення</i>). Іменники спільного роду. Складання та розігрування жартівливого діалогу «З ким варто й не варто дружити» з використанням іменників спільного роду (<i>задавака, базіка, вереда, білоручка</i>) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (<i>ледащо, забудько, базікало</i>)	6
Урок 57. Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Складання листа до близької людини про враження від екскурсії до зоопарку з використанням незмінюваних іменників (наприклад: <i>гризлі, поні, ему, какаду та ін</i>)	8
Урок 58. Число іменників (<i>повторення</i>). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини	10
Урок 59. Відмінки іменників	12
Урок 60. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи	14
Урок 61. Відмінювання іменників I відміни	16
Урок 62. Відмінювання іменників II відміни.	18
Урок 63. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Букви <i>-а (-я)</i> , <i>-у (-ю)</i> в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни	20
Урок 64. Відмінювання іменників III—IV відмін	22
Урок 65. Кличний відмінок. Особливості написання іменників у кличному відмінку	24
Урок 66. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини.	26
Урок 67. Правопис складних іменників (<i>повторення й поглиблення</i>)	28
Урок 68. Правопис <i>не</i> з іменниками	30
Урок 69. Букви <i>е, и, і</i> в суфіксах <i>-ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн(я), -ення(я), -н(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о)</i>	32
Урок 70. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові. Складання власного родоводу з додержанням правил написання чоловічих та жіночих імен по батькові	34
Урок 71. Мовний тренінг	36
Урок 72. Контрольна робота з теми «Іменник»: тестування, виконання завдань	38
Урок 73. РМ Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі	40
Прикметник	42
Урок 74. Прикметник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	42
Урок 75. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні	45
Урок 76. Групи прикметників за значенням. Перехід прикметників з однієї групи в іншу	47
Урок 77. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення	49
Урок 78. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення	51
Урок 79. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої і м'якої груп	53
Урок 80. РМ Особливості будови опису природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису)	55
Урок 81. РМ Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи	57
Урок 82. РМ Контрольний докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи	59
Урок 83. РМ Аналіз письмового переказу	61
Урок 84. Творення прикметників (практично)	63
Урок 85. Перехід прикметників в іменники. Складання й розігрування діалогів на тему шкільного життя з використанням прикметників, що перейшли в іменники	65
Урок 86. Написання прикметників із суфіксами: <i>-еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-</i> . Сприймання й відтворення зразків усної народної творчості для дітей (лічилок, забавлянок, колискових тощо) з прикметниками, що мають суфікси пестливості	67
Урок 87. Букви <i>е, о, и</i> в прикметникових суфіксах <i>-ев-(-ев-), -ов-(-юв-, -юв-), -ин-, -ін-, -ичн-</i>	69
Урок 88. Написання <i>не</i> з прикметниками	71
Урок 89. Написання <i>-н-</i> і <i>-нн-</i> у прикметниках. Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події)	73
Урок 90. Написання складних прикметників разом і через дефіс	75
Урок 91. Написання прізвищ прикметникової форми	78

Урок 92.	Мовний практикум. Читання мовчки прозових і поетичних текстів, що містять описи природи, визначення в них прикметників, з'ясування їхньої ролі в описах	80
Урок 93.	Контрольна робота з теми «Прикметник»: тестування, виконання завдань	82
Урок 94.	РМ Усний опис птахів у науковому та художньому стилях	84
Урок 95.	РМ Письмовий твір-опис птаха своєї місцевості із використанням типу мовлення розповіді та роздуму в художньому стилі (на основі власних спостережень та отриманої інформації)	86
Числівник	88
Урок 96.	Числівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Читання вголос розкладу шкільних дзвінків, орієнтовного розпорядку дня школяра (розкладу руху транспорту тощо) з використанням числівників, обговорення їхньої ролі та значення в мовленні	88
Урок 97.	Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) та порядкові	91
Урок 98.	Числівники прості, складні й складені. Роздільне написання складених числівників. Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>	93
Урок 99.	Відмінювання кількісних числівників	95
Урок 100.	Відмінювання порядкових числівників	97
Урок 101.	Відмінювання числівників. Буква <i>ь</i> на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках	99
Урок 102.	Узгодження числівників з іменниками. Складання списку необхідних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками	101
Урок 103.	Правильне вживання числівників на позначення дат і часу. Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі	103
Урок 104.	Мовний тренінг. Складання роздуму про доцільне використання вільного часу з використанням числівників (орієнтовні теми: «Вільний час — можливість для розвитку здібностей», «Гайнування часу — найбільше марнотратство»)	105
Урок 105.	Контрольна робота з теми «Числівник»: тестування, виконання завдань	107
Займенник	109
Урок 106.	Займенник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	109
Урок 107.	Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (<i>ознайомилення</i>)	111
Урок 108.	Відмінювання займенників усіх розрядів	113
Урок 109.	Відмінювання особових та вказівних займенників. Приставний <i>н</i> у формах особових займенників.	115
Урок 110.	Правопис заперечних займенників. Складання письмових мікровисловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини, з використанням заперечних займенників	117
Урок 111.	Написання разом і через дефіс неозначених займенників	119
Урок 112.	Написання займенників із прийменниками окремо	121
Урок 113.	Мовний тренінг. Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів	123
Урок 114.	Контрольна робота з теми «Займенник»: тестування, виконання завдань	125
Урок 115.	Контрольний диктант	127
Урок 116.	РМ Усний твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (орієнтовні теми: «Що я роблю для здійснення своєї мрії», «У чому полягає гідність людини», «Що важливіше — наполегливість чи скромність») з використанням займенників, що належать до різних розрядів	129
Урок 117.	РМ Письмовий твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (або есе)	131
Урок 118.	РМ Новинки творчого процесу	133
Повторення в кінці року	135
Урок 119.	Лексикологія. Фразеологія. Тлумачення лексичного значення вжитих у реченнях (текстах) слів і фразеологізмів	135
Урок 120.	Словотвір і орфографія	138
Урок 121.	Морфологія й орфографія. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків	140
Урок 122.	Підсумковий урок-квест «Лабіринти мови»	142

ПЕРЕДМОВА

ШАНОВНІ КОЛЕГИ Й КОЛЕЖАНКИ!

Перед вами посібник з української мови для 6-го класу, складений за оновленою програмою відповідно до вимог «Нової української школи». У планах-конспектах реалізовано знаннєву, діяльнісну та ціннісну складові навчання. На особливу увагу заслуговують компетентнісно орієнтовані тексти, завдання, запитання, інтерактивні прийоми та методи. З метою увиразнення ключових компетентностей проведено наскрізні лінії через добирання відповідних текстів, запитань, проблемних завдань: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» (у посібнику вони мають відповідні позначки: **ЕР**, **ГВ**, **ЗБ**, **ПФ**).

Увесь програмовий матеріал поділено на тематичні блоки, до яких належать, зокрема, уроки розвитку зв'язного мовлення та контрольні роботи. Програмовий матеріал об'єднано у тематичні блоки, до яких належать також уроки розвитку мовлення та контрольні роботи.

Уроки різноманітні за типами — як традиційні, так і нетрадиційні, чітко структуровані. Домашні завдання диференційовані. Багато уваги приділено розвитку критичного мислення, творчих здібностей учнів. На берегах посібника учитель завжди може щось скоригувати відповідно до рівня навченості класу та його особливостей, виявити свій творчий підхід.

Успіхів і наснаги!

Автори і творчий колектив видавців

ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

II семестр

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Дата	Примітки
Іменник			
56	Рід іменників (<i>повторення</i>). Іменники спільного роду		
57	Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників		
58	Число іменників (<i>повторення</i>). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини		
59	Відмінки іменників		
60	Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи		
61	Відмінювання іменників I відміни		
62	Відмінювання іменників II відміни		
63	Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Букви <i>-а (-я)</i> , <i>-у (-ю)</i> в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни		
64	Відмінювання іменників III—IV відмін		
65	Кличний відмінок. Особливості написання іменників у кличному відмінку		
66	Відмінювання іменників, що мають форму лише множини		
67	Правопис складних іменників (<i>повторення й поглиблення</i>)		
68	Правопис <i>не</i> з іменниками		

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Дата	Примітки
69	Букви <i>e, u, i</i> в суфіксах <i>-ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн(я), -ення(я), -н(я), -инн(я), -ив(о), -ев(о)</i>		
70	Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові		
71	Мовний тренінг		
72	Контрольна робота з теми «Іменник»: тестування, виконання завдань		
73	РМ Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі		
Прикметник			
74	Прикметник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль		
75	Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні		
76	Групи прикметників за значенням. Перехід прикметників з однієї групи в іншу		
77	Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення		
78	Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення		
79	Відмінювання прикметників. Прикметники твердої і м'якої груп		
80	РМ Особливості будови опису природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису)		
81	РМ Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи		
82	РМ Контрольний докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи		
83	РМ Аналіз письмового переказу		
84	Творення прикметників (практично)		
85	Перехід прикметників в іменники. <i>Складання й розігрування діалогів на тему шкільного життя з використанням прикметників, що перейшли в іменники</i>		
86	Написання прикметників із суфіксами: <i>-еньк-, -есеньк-, -ісінк-, -юсінк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-</i> . Сприймання й відтворення зразків усної народної творчості для дітей (лічилок, забавлянок, колискових тощо) з прикметниками, що мають суфікси пестливості		
87	Букви <i>e, o, u</i> в прикметникових суфіксах <i>-ев(-ев-), -ов(-йов-, -ьов-), -ин-, -ін-, -ичн-</i>		
88	Написання <i>не</i> з прикметниками		
89	Написання <i>-н-</i> і <i>-нн-</i> у прикметниках. Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події)		
90	Написання складних прикметників разом і через дефіс		
91	Написання прізвищ прикметникової форми		
92	Мовний практикум. Читання мовчки прозових і поетичних текстів, що містять описи природи, визначення в них прикметників, з'ясування їхньої ролі в описах		
93	Контрольна робота з теми «Прикметник»: тестування, виконання завдань		
94	РМ Усний опис птахів у науковому та художньому стилях		
95	РМ Письмовий твір-опис птаха своєї місцевості із використанням типу мовлення розповіді та роздуму в художньому стилі (на основі власних спостережень та отриманої інформації)		
Числівник			
96	Числівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Читання вголос розкладу шкільних дзвінків, орієнтовного розпорядку дня школяра (розкладу руху транспорту тощо) з використанням числівників, обговорення їхньої ролі та значення в мовленні		
97	Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) та порядкові		

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Дата	Примітки
98	Числівники прості, складні й складені. Роздільне написання складених числівників. Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>		
99	Відмінювання кількісних числівників		
100	Відмінювання порядкових числівників		
101	Відмінювання числівників. Буква <i>ь</i> на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках		
102	Узгодження числівників з іменниками. Складання списку необхідних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками		
103	Правильне вживання числівників на позначення дат і часу. Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі		
104	Мовний тренінг. Складання роздуму про доцільне використання вільного часу з використанням числівників (орієнтовні теми: «Вільний час — можливість для розвитку здібностей», «Гайнування часу — найбільше марнотратство»)		
105	Контрольна робота з теми «Числівник»: тестування, виконання завдань		
Займенник			
106	Займенник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль		
107	Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (<i>ознайомлення</i>)		
108	Відмінювання займенників усіх розрядів		
109	Відмінювання особових та вказівних займенників. Приставний <i>н</i> у формах особових займенників		
110	Правопис заперечних займенників. Складання письмових мікрОВисловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини, з використанням заперечних займенників		
111	Написання разом і через дефіс неозначених займенників		
112	Написання займенників із прийменниками окремо		
113	Мовний тренінг. Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів		
114	Контрольна робота з теми «Займенник»: тестування, виконання завдань		
115	Контрольний диктант		
116	РМ Усний твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (орієнтовні теми: «Що я роблю для здійснення своєї мрії», «У чому полягає гідність людини», «Що важливіше — наполегливість чи скромність») з використанням займенників, що належать до різних розрядів		
117	РМ Письмовий твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (або есе)		
118	РМ Новинки творчого процесу		
Повторення в кінці року			
119	Лексикологія. Фразеологія. Тлумачення лексичного значення вжитих у реченнях (текстах) слів і фразеологізмів		
120	Словотвір і орфографія		
121	Морфологія й орфографія. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків		
122	Підсумковий урок-квест «Лабіринти мови»		

Дата _____

Клас _____

ПЛАНІ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

ІМЕННИК

УРОК 56

Тема. Рід іменників (*повторення*). Іменники спільного роду. Складання та розігрування жартівливого діалогу «З ким варто й не варто дружити» з використанням іменників спільного роду (*задавака, базіка, вереда, білоручка*) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (*ледащо, забудько, базікало*)

Мета: *навчальна* — поглибити знання учнів про категорію числа іменників; розглянути групи іменників, що мають форму тільки однини або тільки множини; *розвивальна* — розвивати логічне мислення, творчі здібності школярів, навички спілкування, уміння визначати рід іменників та сполучати їх із іншими словами; *виховна* — виховувати любов до рідного слова, культуру мовлення, почуття гурору.

Обладнання: підручник, дидактичні, ілюстративні матеріали, мультимедійна дошка.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

Компетентності, що розвиваються: мовно-мовленнєва, комунікативна, загальнокультурна.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ОГолошення теми й мети уроку. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернення вчителя до учнів

— «Грамотний — видющий і на все тямущий», — говорить народне прислів'я. Недаремно з давніх-давен до письма ставилися як до мистецтва, а людей, які вміли читати й писати, дуже поважали. Пригадайте з уроків української літератури твори про життя Тараса Григоровича Шевченка. Його майже столітній дід Іван був єдиною грамотною людиною в селі. Тому в неділю та на свята до нього в хату сходилися люди, щоб послухати розумні речі — його читання та розповіді. Це були й перші уроки самого Тараса.

Отже, ми продовжуємо опановувати навички грамотного письма та усного спілкування.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Пригадування відомостей про іменник, основні орфограми

2. Словниковий диктант

Стрийський парк, станція метро «Університет», Львівська площа, Південне Полісся, сузір'я Великий Пес, День Конституції України, День учителя, Перун, готель «Либідь», Різдво, спортивний клуб «Мрія», енциклопедія «Вікіпедія», місто Біла Церква, античні боги.

III. ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Робота з підручником: повторення відомостей про рід іменників

2. Виконання вправ і завдань

- ◆ Прочитайте прислів'я та приказки. Підкресліть іменники спільного роду.

1. Як сорока хвостом, так і **базіка** мовою. 2. **Білоручки** чужу роботу люблять. 3. У **нероби** завжди неврожай. 4. Ніхто того не відає, як **сирота** обідає. 5. **Вереда** й себе раз на рік любить.

- ♦ Складіть два речення з одним із виділених іменників, щоб у першому він належав до чоловічого роду, а в другому — до жіночого.

3. Творча робота в парах

- ♦ Складіть та розіграйте жартівливий діалог «З ким варто й не варто дружити». Використайте іменники спільного роду (*наприклад: задавака, базіка, вереда, білоручка*) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (*ледащо, забудько, базікало*).

Зразок. Влад і Микита зустрілися на дитячому майданчику, сіли на лавочку й повтикали носи в телефони. Поряд галасувала малеча.

— Ну й базікало ота дівчинка, ні на хвилину не вмовкає, заважає! А я ще й навушники, як на зло, забув, — сказав сердито Владик.

— Бідолаха! На двадцять п'ятому рівні збився? — іронічно запитав Микита.

— А ти — задавака! Що, вже на п'ятдесят першому рівні?

Раптом просто на Владика впав м'яч.

— Який це нахаба так зробив? — заволав хлопець й ледь не заплакав. — Я знову збився, доведеться все спочатку починати!

— Ти що, плакса чи що? Це ж тільки гра! — заспокоював його Микита.

4. Розподільний диктант

- ♦ Розподіліть слова у 4 стовпчики: I — іменники чоловічого роду; II — іменники жіночого роду; III — іменники середнього роду; IV — іменники, спільного роду.

Човен, кімната, сонце, тихоня, холод, піч, тато, море, нахаба, волосся, мати, ягня, радість, сирота, осика, сніг, чай, плакса, син, круча, вівця, шофер, мазь, ім'я, задавака, земля.

5. Виконання творчих завдань

- ♦ Утворіть іменники різних родів від назв тварин, птахів.

Вовк — ... (*вовчиця, вовчеля*); перепел — ... (*перепілка, перепеленя*); лев — ... (*левиця, левеня*); індик — ... (*індичка, індиченя*); кінь — ... (*кобила, лоша*); півень — ... (*курка, курча*); баран — ... (*вівця, ягня*); кабан — ... (*свиня, поросля*); тигр — ... (*тигриця, тигрня*); ведмідь — ... (*ведмедиця, ведмежа*); лис — ... (*лисиця, лисеня*).

- ♦ Утворіть фемінітиви (*назви осіб жіночої статі за професіями, родом занять*).

Співак — ... (*співачка*); письменник — ... (*письменниця*); лікар — ... (*лікарка*); митець — ... (*мисткиня*); продавець — ... (*продавчиня*); дизайнер — ... (*дизайнерка*); професор — ... (*професорка*).

IV. РЕФЛЕКСІЯ

- ♦ Поставте закінчення прикметників відповідно до роду іменників.

Зл.. собака, нелегк.. путь, рожев.. тюль, правильн.. дріб, неозор.. степ, гірк.. полин, запашн.. ваніль, учен.. ступінь, розкішн.. папороть. (*Злий собака, нелегка путь, рожева тюль, правильний дріб, неозорий степ, гіркий полин, запашна ваніль, учений ступінь, розкішна папороть.*)

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати вправу з підручника за вибором. Продовжити жартівливий діалог із використанням іменників спільного роду.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

— Я радий (рада), що на уроці ...

Дата _____

Клас _____

УРОК 57

Тема. Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Складання листа до близької людини про враження від екскурсії до зоопарку з використанням незмінюваних іменників (наприклад: гризлі, поні, ему, какаду та ін)

Мета: *навчальна* — поглибити знання учнів про незмінювані іменники; навчити визначати в них рід; розвивати вміння вживати незмінювані іменники у зв'язному мовленні; *розвивальна* — розвивати критичне, образне мислення, творчу уяву; розширювати кругозір; збагачувати словниковий запас; формувати вміння визначати рід незмінюваних іменників; *виховна* — виховувати дбайливе ставлення до природи, гуманне ставлення до тварин.

Обладнання: підручник, дидактичні та ілюстративні матеріали, мультимедійна дошка.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Компетентності, що розвиваються: мовно-мовленнєва, комунікативна, загальнокультурна, екологічна грамотність.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернення вчителя до учнів

— Напевне, кожен із вас любить зоопарк і принагідно просить своїх рідних повести туди. Приємно ходити алеями зоопарку від вольєра до вольєра й спостерігати за тваринами — великими та маленькими, грізними та кумедними. Особливо ваблять екзотичні звірі, яких не побачиш у нашій місцевості. Добре, коли зоопарк великий, звірі доглянуті й мають багато місця для прогулянок, ділянок з умовами, наближеними до їхнього природного середовища. Мандрівні ж зоопарки, де звірі утримуються в тісних клітках, виснажені, спонукають відчувати не тільки жалість, а й огиду і гнів до тих людей, які заради збагачення так безсердечно ставляться до тварин.

Сьогодні ми поговоримо про тварин, назва яких — «незмінні іменники». Запам'ятаймо їхнє написання й дізнаймося дещо цікаве про «братів наших менших».

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Перевірка домашнього завдання: читання вправи та діалогів. Обговорення їх

III. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з підручником: опрацювання теоретичного матеріалу

2. Розвиток мовлення

- ◆ Відредагуйте текст.

Учні отримали завдання написати комусь із близьких людей, які живуть в іншій місцевості, листа про те, як провели вихідний день (канікули). Тринка написати листа бабусі, яка жила в селі, про поїздку до обласного центру й відвідування зоопарку. На уроці вона урочисто прочитала:

«Люба бабусенько!

На минулих вихідних ми з татом і мамою поїхали до міста й пішли в зоопарк. Я дуже люблю різних тварин, тому одразу побігла знайомитися з шимпанзею. Поряд була клітка з гризлею, але я побоялася там стояти. Потім ми пішли в павільйон, де були птахи. Там такий гамір! Какади щось кричать, канарки щебечуть, фламінги клацають дзьобами, а колібра — дзижчить як велика муха з довгим дзьобиком. Кенгурам було холодно на вулиці, тому в них був теплий павільйон. Потім я познайомилася з понею і навіть покаталася на ній. Наостанок ми всі поласували смачним ескімом.

Бабусю, приїжджай до нас! Я поведу тебе в зоопарк теж, щоб і ти побачила дивовижних звірів, яких ніколи не бачила, наприклад емів».

Іринка прочитала листа й гордо поглянула на клас. Але всі здивовано дивилися на неї.

- ♦ Як ви гадаєте, чому діти здивувалися? (*Дівчинка поставила незмінні іменники у неправильну форму.*)
- ♦ Прочитайте визначення, запишіть значення — іменники іншомовного походження.

Автомобільна дорога ... — (*шосе*); стоянка-майстерня для тепловозів та вагонів ... — (*депо*); столиця Грузії ... — (*Тбілісі*); поїздка за кордон ... — (*турне*); автомобіль для проїзду за плату ... — (*таксі*); швейна майстерня ... — (*ательє*); перелік страв у кав'ярні ... — (*меню*); найменший у світі птах ... — (*колібри*); національне японське жіноче й чоловіче вбрання ... — (*кімоно*); столиця Японії ... — (*Токіо*); підземна залізниця ... — (*метро*); страва з тушкованого м'яса чи овочів ... — (*рагу*).

- ♦ Утворіть і запишіть словосполучення, у яких головними словами були б наведені незмінювані іменники, а залежними — дібрані до них прикметники. До якого роду належить кожен із незмінюваних іменників? Чому?

 <p>Окуляри без оправ. (<i>Пенсне.</i>)</p>	 <p>Різновид капусти з товстим кулястим стеблом. (<i>Кольрабі.</i>)</p>	 <p>Маленький гаманець. (<i>Портмоне.</i>)</p>
 <p>Кольорові нитки для вишивання. (<i>Муліне.</i>)</p>	 <p>Теплий шарф. (<i>Кашне.</i>)</p>	 <p>Дрібні різнокольорові ледяники. (<i>Монпансьє.</i>)</p>

(*Позолочене пенсне, фіолетове кольрабі, шкіряне портмоне, яскраве муліне, картопе кашне, смачне монпансьє.*)

- ♦ виправте помилки. За допомогою словника з'ясуйте значення іншомовних слів.

IV. РЕФЛЕКСІЯ

Мінідиспут

- ♦ Чи потрібні зоопарки, особливо мандрівні?

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати вправу з підручника за вибором. Скласти словничок незмінних іменників іншомовного походження.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

— Я вважаю, що тримати звірів у зоопарках негуманно.

Так

Ні

У деяких випадках

Дата _____

Клас _____

УРОК 58

Тема. Число іменників (*повторення*). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини

Мета: *навчальна* — поглибити знання учнів про категорію числа іменників; розглянути групи іменників, що мають форму тільки однини або тільки множини; *розвивальна* — розвивати логічне мислення, творчі здібності школярів; уміння визначати число іменників та правильно їх уживати; *виховна* — виховувати любов до рідного слова, спостережливість, допитливість.

Обладнання: підручник, дидактичні матеріали, ілюстративні матеріали, мультимедійна дошка.

Тип уроку: застосування знань, умінь і навичок.

Компетентності, що розвиваються: мовно-мовленнєва, комунікативна, загальнокультурна.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернення вчителя до учнів

— Ми звикли до того, що за назвою предмета, явища можна зрозуміти, один цей предмет чи їх кілька, багато. Виявляється, не все так просто. «Молоко» за формою слова ніби однина, а насправді його певна кількість; «Карпати» за формою — множина, але ми розуміємо, що гори ці одні. Про складнощі та хитрощі мови з'ясуємо на сьогоднішньому уроці.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання: читання вправи, складених словничків

2. Виконання вправ і завдань

- ♦ Назвіть тварин, від назв яких неможливо утворити інший рід (*жіночий чи чоловічий*). (*Акула, бджола, жайворонок, синиця, короп, білка* — протилежний рід не утворюється, бо це, очевидно, не було важливим для наших предків.)
- ♦ Доберіть до цих іменників прикметники, визначте рід незмінюваних іменників.

Суфле (сер. р.), меню (сер. р.), івасі (жін. р.), безе (сер. р.), кафе (сер. р.), сулгуні (чол. р.), рагу (сер. р.), ситро (сер. р.), салямі (жін. р.), боржомі (жін. р.), мате (сер. р.), ескімо (сер. р.).

(Кафе — нове, затишне, придорожне; меню — багате, бідне, обмежене; суфле — ягідне, сирне, ситне; безе — улюблене, хрустке, крихке; рагу — овочеве, грибне, м'ясне; боржомі (вода) — джерельна, тепла, прозора; мате (парагвайський чай) — запашний, темно-зелений, гарячий; івасі (риба) — свіжа, м'яка, малосольна; сулгуні (сир) — сніжно-білий, кремовий, жовтуватий; салямі (ковбаса) — копчена, ароматна, дорога; ескімо — смачне, солодке, холодне; ситро — свіже, кисло-солодке, газоване.)

III. ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Опрацювання теоретичного матеріалу

Тільки однина	Тільки множина
Збірні іменники: <i>гілля, дітвора, дрібнота, коріння, студентство</i> ; назви абстрактних понять: <i>геройство, добро, мир, слава</i> ; речовинні: <i>бензин, молоко, цукор, чай</i> ;	Назви сукупності людей, істот, предметів, явищ: <i>гроші, фінанси, копалини, надра</i> ; назви часових понять, ігор, звичаїв, обрядів: <i>дебати, іменини, посиденьки, пустоці, шахи, канікули</i> ; речовинні: <i>вершки, висівки, дріжджі, макарони</i> ; власні назви: <i>Альпи, Карпати, Суми</i> ;

Тільки однина	Тільки множина
власні назви: <i>Дніпро Україна, Чигирин</i>	назви предметів парної чи симетричної будови: <i>граблі, ковзани, окуляри, сіни;</i> емоційні переживання: <i>завидки, хитроці, веселоці</i>

2. Виконання вправ і завдань

- ♦ Відгадайте загадки.

1. Що ходить світом без ніг, але бажане й потрібне для всіх? (*Гроші.*) 2. Як на дошку вони стали, грізним військом вмить постали. (*Шахи.*) 3. Маю ручку та залізні зуби, жодного листочка на доріжці не забуду. (*Граблі.*) 4. Два кільця, два кінця, а посередині цвяшок. (*Ножичі.*) 5. Ой, немає їм ціни! По льоду біжать вони — швидконогі ... (*ковзани.*) 6. Два кружечки, два гачечки з'єднані до пари, осідлали ніс і вуха. Що це? (*Окуляри.*) 7. Із Італії вони, довгі, білі і смачні. Я б вручив тому корону, хто придумав ... (*макарони.*) 8. І поживне, і смачне, біле, пінне, запашне. Залюбки малята п'ють, здоровенькими ростуть. (*Молоко.*) 9. Солодкий, як мед, білий, як сніг. У пошані у всіх. До рота попав, там і пропав. (*Цукор.*) 10. Зелений, чорний та в пакетах. Ну ж бо, мій дуже, виручай: «Що вранці п'єш з лимоном?» (*Чай.*)

- ♦ Розподіліть іменники у три стовпчики: 1 — іменники, що мають форми однини і множини; 2 — іменники, що мають тільки форми однини; 3 — іменники, що мають тільки форму множини.

Спагеті, птаство, долина, штани, молоко, вітер, ворота, Дніпро, совість, книга, малювання, Чернівці, канікули, вікно.

- ♦ Визначте «третього зайвого».

1. Дрова, штани, океани. 2. Села, глина, міста. 3. Гори, ворота, канікули. 4. Барабан, скрипка, цимбали.

IV. РЕФЛЕКСІЯ

1. Гра «Оживить іменники»

- ♦ Утворіть від наведених іменники чоловічого та жіночого роду, що вживаються тільки в однині або тільки в множині.

Тільки в однині		Тільки в множині	
Щастя, вугілля, Київ, скло, молоко	Щасливець, вугляр, киянка, скляр, молочар	Парфуми, іменини, хрестини, Суми, ковзани	Парфумер, імениник, хрещеник, сумчанин, ковзаняр

2. Гра «Хто назве більше ...»

1. Назви речовин, матеріалів, що вживаються тільки в множині: *мед, срібло, ...* . 2. Географічні назви, що вживаються тільки в множині: *Черкаси, Альпи ...* . 3. Назви почуттів, що вживаються тільки в однині: *біль, сум, ...* . 4. Часові поняття, свята, ігри, обряди: *оглядини, нарди ...* .

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати вправу з підручника. Використати слова однієї з груп незмінюваних іменників у твір-мініатюру (*див. «Актуалізація опорних знань», «Виконання вправ і завдань»*).

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

- ♦ Позначте смайлом свій настрій після уроку.

Дата _____

Клас _____

УРОК 59

Тема. Відмінки іменників

Мета: *навчальна* — повторити знання учнів про відмінки іменників; формувати вміння визначати відмінки іменників та ставити їх у необхідній відмінковій формі; *розвивальна* — розвивати критичне, образне мислення, пам'ять, розуміння причинно-наслідкових зв'язків; уміння визначати відмінки іменників та вживати в потрібну форму; узгоджувати з іншими словами; *виховна* — виховувати у школярів старанність, охайність, увагу до навколишнього світу природи.

Обладнання: підручник, дидактичні, ілюстративні матеріали, мультимедійна дошка.

Тип уроку: формування та вдосконалення умінь і навичок.

Компетентності, що розвиваються: мовно-мовленнєва, спілкування іноземними мовами, екологічна безпека і сталий розвиток.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернення вчителя до учнів

— Процес споживання людини призводить до зменшення природних ресурсів. Завдання споживача: послабити негативний вплив на природне середовище. Наприклад, життєвий цикл майже будь-яких товарів закінчується утилізацією.

Отже, значним аспектом етичного споживання є відповідальне ставлення до відходів використаних товарів. Є три способи такого ставлення: *reduce, reuse, recycle* — скорочення споживання, повторне використання, перероблення.

Отже, питання відходів споживач може розв'язати ще на етапі придбання товару. Наприклад, купуючи продукцію у біопакованні або відмовляючись від поліетиленових пакетів у супермаркеті, етичний споживач розв'язує частину питань, пов'язаних із утилізацією.

Ці важливі проблеми ми й обговоримо на уроці, опрацюючи мовний матеріал.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання: читання вправи, творів-мініатюр, їхнє обговорення

2. Виконання вправ і завдань

- ♦ Прочитайте прислів'я, поясніть їхнє значення. Розподіліть іменники у стовпчики: I — які мають тільки форму множини; II — тільки форму однини, III — і однини, і множини.

1. Бережи хліб про їжу, а гроші про біду. 2. Бережливість — краще прибутку. 3. Запас біди не чинить. 4. Без нужди прожить, треба уміть жити. 5. Велика людина знає ціну маленької монети. 6. Бережливість у домі вигідніша за прибуткову торгівлю.

Тільки множина	Тільки однина	Однина і множина
Гроші	Хліб, їжа, нужда, торгівля	Біда, запас, прибуток, ціна, монета

III. ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК

1. Робота з підручником: повторення відмінків та способів їхнього визначення

2. Виконання вправ і завдань

- ♦ Прочитайте словосполучення, спершу не змінюючи форму слів у дужках. Потім — поставивши слова у правильні відмінки. Запишіть, розкривши дужки. Визначте відмінки.

Розв'язати (задача), зустрітися з (друг), дякувати (сестра), дивитися на (картина), немає (зошит), бути (герой), малювати (пензель).

- ♦ Прочитайте текст. Визначте його головну думку, стиль мовлення (з'ясуйте також, які іменники — конкретні чи абстрактні — більше використовуються в такому стилі мовлення). Випишіть іменники з першого речення, визначте їхні відмінки, число, категорію (конкретні / абстрактні).

Існують певні правила етичного споживання: сортування відходів, економне ставлення до ресурсів — утеплення будинків з метою енергозбереження, купівля приладів із високим класом енергозбереження. Це також установлення лічильників води, газу та опалення, ідея подарувати «нове життя старим речам»; відмова від непотрібних речей і таким чином уникнення надмірного споживання товарів і послуг; бойкот продукції, що містить особливо шкідливі для довкілля речовини.

З підручника

Іменник	Відмінок	Число	Рід	Категорія
Правила	Називний	Множина	Сер.	Абстрактний
Споживання	Знахідний	Тільки однина	Сер.	Абстрактний
Сортування	Називний	Тільки однина	Сер.	Абстрактний
Відходів	Родовий	Тільки множина	—	Конкретний
Ставлення	Називний	Тільки однина	Сер.	Абстрактний
Ресурсів	Родовий	Множина	Чол.	Абстрактний
Будинків	Родовий	Множина	Чол.	Конкретний
З метою	Орудний	Однина	Жін.	Абстрактний
Енергозбереження	Родовий	Тільки однина	Сер.	Абстрактний
Купівля	Називний	Однина	Жін.	Абстрактний
Приладів	Родовий	Множина	Чол.	Конкретний
Класом	Орудний	Однина	Чол.	Абстрактний

IV. РЕФЛЕКСІЯ

1. Робота з тлумачним словником

- ♦ Дайте визначення слова «бережливість». Перевірте за тлумачним словником. *Бережливість* (також *розважливість, економність, ощадливість*) — система дій, що сприяє помірній витраті будь-яких ресурсів; ощадливе витрачання, використання чого-небудь; ощадливість, економність.

2. Інтерактивна вправа «Мозковий шторм»

- ♦ Запропонуйте форми ощадливості та економії, що ви використовуєте у своїй родині та які можливі й припустимі форми економії природних та споживчих ресурсів існують.

3. Виконання творчого завдання

- ♦ Складіть рекламу ресурсозберувальних заходів для шкільного вебсайту, місцевої газети, використовуючи іменники кличного відмінка.

Зразок. Шановна громадо! Якщо ви хочете жити в чистому місті/селі, не викидайте використані батарейки на смітник, а приносьте їх для утилізації до спеціального контейнера, що є в магазині «Екомаркет».

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати завдання з підручника. Написати програму економії ресурсів споживання для власної родини, для свого класу / школи.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Продовжте речення!»

— Проблема, про яку ми говорили на уроці, для мене ...

Дата _____

Клас _____

УРОК 60

Тема. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи

Мета: *навчальна* — поглибити знання учнів про іменник як частину мови; формувати навички визначати відміни й групи іменників; *розвивальна* — розвивати критичне та образне мислення, уміння самостійно відмінювати іменники, визначаючи орфограми у відмінкових закінченнях; *виховна* — виховувати почуття національної гідності, гордості.

Обладнання: підручник, дидактичні, ілюстративні матеріали, мультимедійна дошка.

Тип уроку: вивчення нового навчального матеріалу.

Компетентності, що розвиваються: мовна, комунікативна, фінансова та підприємницька, екологічна безпека і здоров'я.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Звернення вчителя до учнів

— Сьогодні ми продовжимо розмову про етику споживання та про вплив реклами на наш вибір. Ви, напевне, не будете сперечатися, що реклама — двигун торгівлі товарами та послугами, і ми на неї звертаємо велику увагу, особливо якщо вона вдало заманує нас своїми принадами. Це ще раз підтверджує вагу Слова в нашому житті. Інша справа, що воно має бути правильним і правдивим. Цього ми й прагнутимемо навчатися на уроці.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

1. Перевірка домашнього завдання: читання, обговорення вправи, складених програм ощадливості

2. Виконання вправи в парах на швидкість

(Пари отримують картки зі словами.)

- ♦ Об'єднайте слова у 2 групи: I — які вживаються тільки у формі однини; II — які вживаються тільки у формі множини.

Радощі, врода, прянощі, Київ, пахощі, Дніпро, Карпати, ворота, канікули, сміливість, сутінки, чорнило, дрова, білило, гіпс, сходи, мед, сани, малювання, ясла.

Однина	Множина
Радощі, прянощі, пахощі, Карпати, ворота, канікули, сутінки, дрова, сходи, сани, ясла	Врода, Київ, Дніпро, сміливість, чорнило, білило, гіпс, мед, малювання

III. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Опрацювання теоретичного матеріалу

До відмін не належать: **множинні іменники** (*ворота*), **незмінювані іменники іншомовного походження** (*какао*), жіночі прізвища на **приголосний** та **-о** (*Анастасія Коваль, Ольга Дяченко*).

2. Виконання вправ і завдань

- ♦ Прочитайте текст, визначте його основну думку, стиль мовлення, основні ознаки цього стилю. Визначте відміну та групу відмінювання виділених іменників.

Відповідно до законодавства України **реклама** — це інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій **формі** та призначена підтримати обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких **особи** чи товару.

Реклама послуг і товарів має містити правдиву інформацію, берегти чесне ім'я виробника. Вона не повинна вводити в оману, приховувати від людей вади товару чи послуг. Реклама повинна допомагати споживачеві орієнтуватися в цьому багатогранному світі. Як же можна захиститися від впливу недобросовісної реклами? Потрібно думати критично, аналізувати, читати відгуки покупців та завжди ставити собі запитання: а чи справді мені, моїй сім'ї ця річ така необхідна?

- ♦ Поставте наведені іменники у зазначеному відмінку. Визначте групу відмінювання.

У давальному відмінку. Підкресліть приголосні, що чергуються: качка, товстуха, нога, рука, небезпека.

У знахідному відмінку: зошит, межа, земля, знання, змішувач.

В орудному відмінку: мрія, ожина, колія, хвиля, вежа, каша, площа, муха, свекруха.

У місцевому відмінку: удар, лікарня, квітка, людина, дах.

- ♦ До наведених іменників доберіть антоніми. Визначте рід, відмінок та групу іменників.

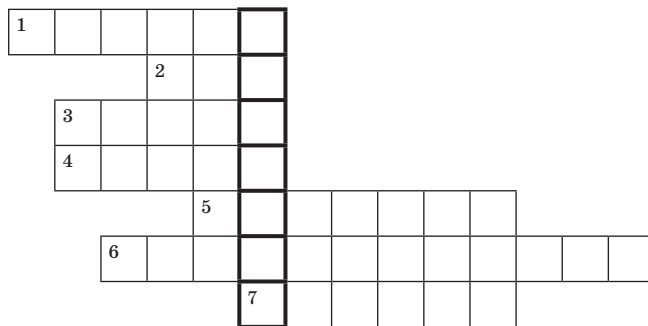
Правді, вечора, нещастям, журбі, радосте, ніччю, молодь, у скрині, гніву, дід, південь.

- ♦ Наведені іменники поставте у форму кличного відмінка.

Сава, Ганнуса, Ольга Іванівна, бабуся, тітонька Марія.

IV. РЕФЛЕКСІЯ

- ♦ Розгадайте кросворд. Прочитайте ключове слово. Визначте відміну та групу відмінювання (якщо є) іменників — відповідей.

1. Великий, круглий або продовгуватий, з помаранчевою серединою та смачним насінням.
2. Збирають його комахи-трудівниці, запашний та солодкий.
3. Роблять з молока. Один із найпоширеніших інгредієнтів для бутербродів.
4. Кисломолочний продукт, з яким «попрацювали» корисні бактерії.
5. Червоний сеньйор ...
6. Напій із лікарських рослин.
7. Рум'яне, запашне, хрумке в садах у нас росте.

Відповіді. 1. Гарбуз. 2. Мед. 3. Масло. 4. Кефір. 5. Помідор. 6. Трав'яний чай. 7. Яблуко. Ключове слово: здоров'я.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконати завдання з підручника. Дібрати приклади недобросовісної реклами чи інформації на етикетці про товар.

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

— Я вважаю, що стежити за добросовісністю та правдивістю реклами — не наша справа.

Так

Частково

Ні